

Baráttan um bjargirnar

Stjórnsmál og stéttabaráttta í mótun íslenska samfélagsins
How Politics and Class struggle shaped Icelandic Society

Stefán Ólafsson

Kennsla í trúnaðarmannanámsskeiði: Nr. 2, september 2022

Efnisyfirlit

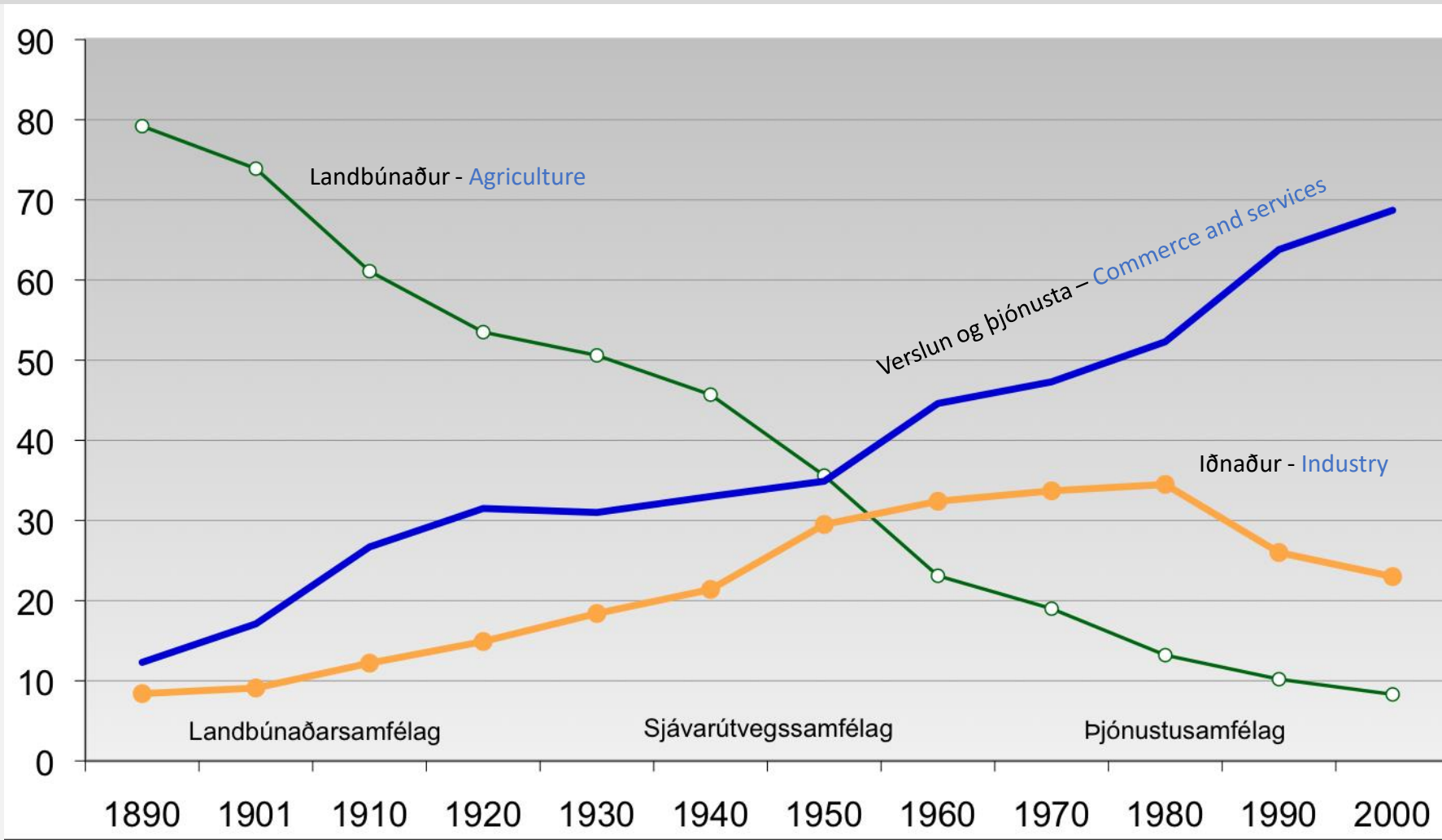
- Nútímavæðing á Íslandi – Þjóðfélagsbreytingar
- [Modernization in Iceland](#)
- Aðstæður verkafólks – staða og kjör – [Conditions of workers](#)
- Tilurð verkalýðsfélaga – [Emergence of labour unions](#)
- Helstu áfangar í þróuninni – [Main achievements](#)
- Kröftug verkalýðsbarátta 1930+ – [Struggles during the 1930s](#)
- Lífskjarabyltingin 1942 til 1947 – [Great leap forward in 1942-1947](#)

Nútímavæðing á Íslandi – Modernization in Iceland

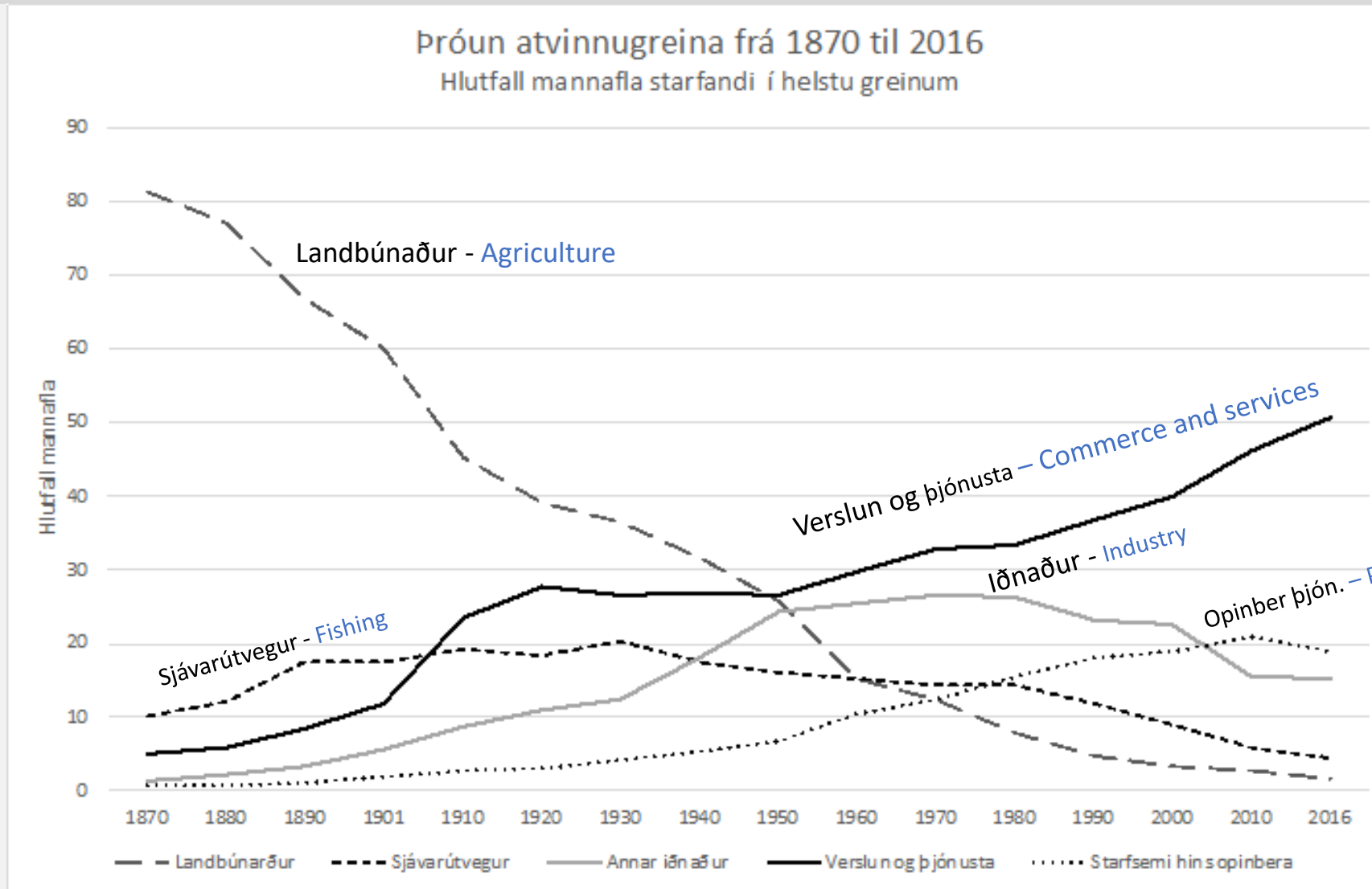
- Afgerandi þróun frá um 1880 – Fast development from 1880+
- Tilkoma sjávarútvegs (fjölgun báta, stækkun þeirra og síðar vélvæðing)
- Emergence of fishing sector (more boats, larger and mechanized)
- Aukin þéttbýlismyndun – Increased urbanization
- Fjölgun verkafólks/launafólks í bæjum við sjávarsíðuna
- Growing number of workers in towns by seaside
- Vinna við fiskvinnslu og iðnað, byggingar o.fl.
- Work in fish processing and industry; construction etc.

Þróun atvinnugreina 1800-2000 – Employment development

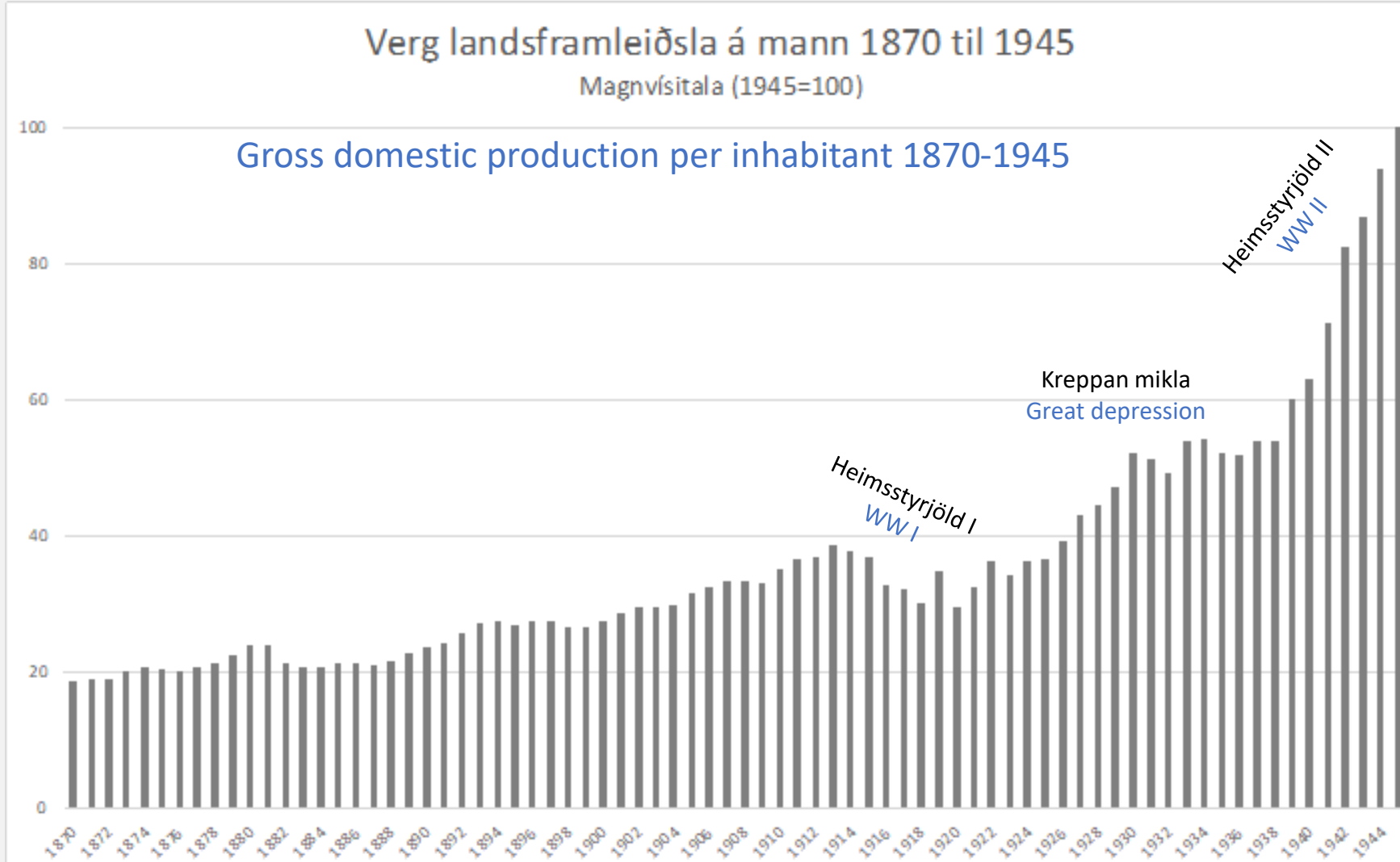
Hlutfall vinnandi í hverri grein - % in each branch

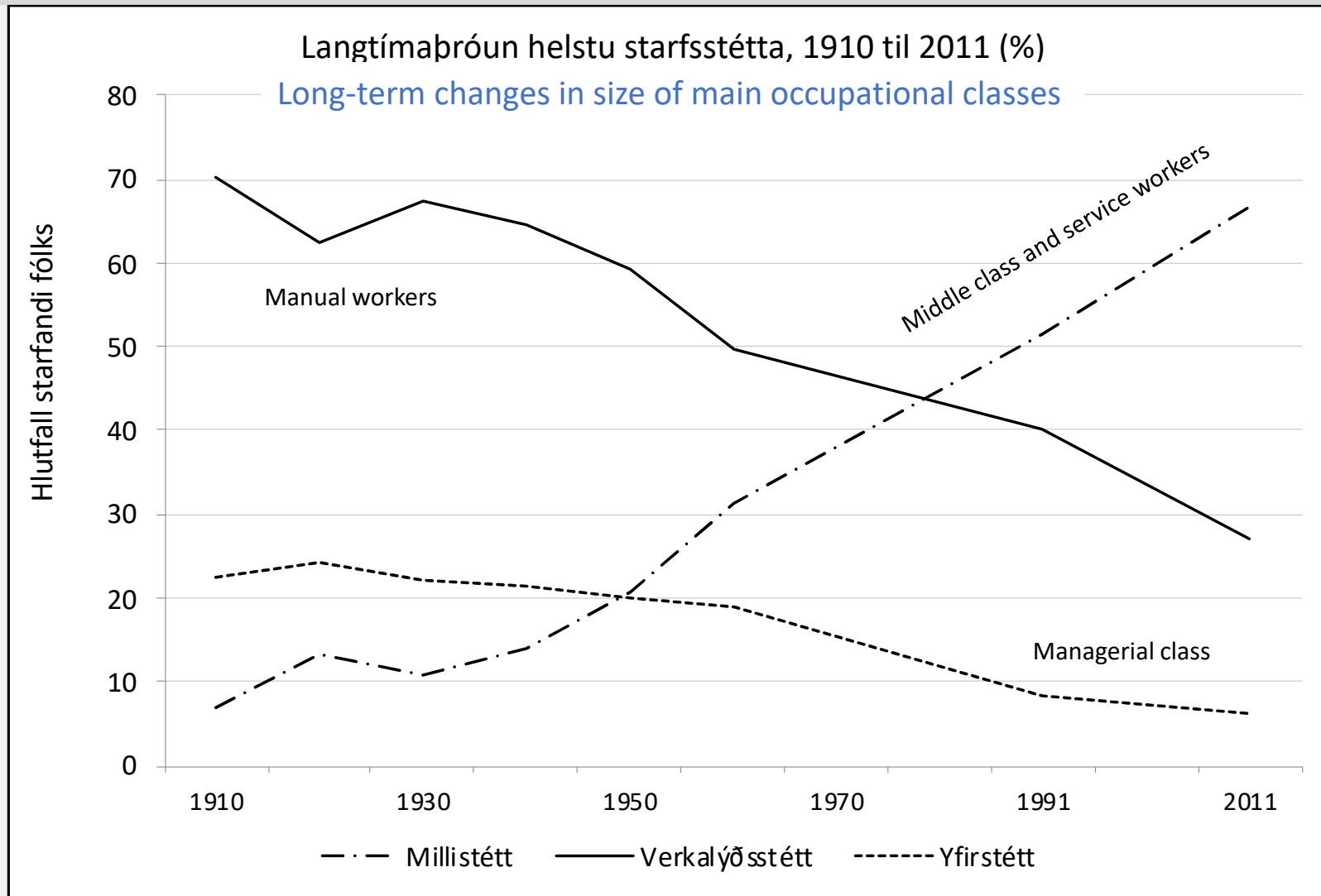
Atvinnuþróun á Íslandi – Employment development 1870 til 2016

Hagvöxtur – Economic Growth

Breyting stétta - Changes in Class Structure

Aðstæður verkafólks – Conditions of workers

- Mikið óöryggi – stopul vinna – Great insecurity
- Atvinnurekandi alsráður – Employers dominating
- Enginn samningsréttur – No bargaining rights
- Kaupgreiðslur óreglulegar, í fríðu (inneign í verslun)
- Pay irregular, often in kind (account in local shop)
- Vinnutími óhóflegur – Excessive working hours
- Álag mikið – Hardship in work
- Lág laun – Low wage
- Afkoma atvinnurekenda ágæt – Employers often well off

Aðstæður verkafólks

Conditions of workers

Deila í hafnarvinnu í Reykjavík 1913

Conflict in Reykjavík harbour 1913

Dæmi – Example

Tryggvi Emilsson – *Poor people,*
description of working class life

VERKAMENN!

Peim sem vinna eða ætla að vinna við
hafnargerð Reykjavíkur

hafa verið settir þeir kostir, að vinna almennt
frá kl. 6 árd. til kl. 8 síðd, eða verða af vinnunni ella.

Verkmannafélagið Dagsbrún

hefur komið sér saman við alla helstu vinnuveitendur þessarina,
um það að almennur vinnudagur sé frá kl. 6 árd. til kl. 8 síðd,
og vinnu þar fram yfir sé talin aukavinna og boeguð betur.

Útlendingur sé, sem hafnarvinnunni stýrir,

ætlar að kúga íslenska verkamenn

til þess að samþykkja 12 tíma vinnudag, en laundar hans, af verk-
mannaþokki, þerjast fyrir því allir, að lögleiða 8-stunda vinnudag.

Þetta kúgunarboð mundi enginn maður komast fram með
í nokkru síðuða landi.

Ætlið þú, verkamañn í Reykjavík, að brennimerkja ykkur som
skrálingja? Við verkamenn í höfuðstað landsins skulum ekki láta
það asannast, að þessi útlendi vinnuveitandi stjórni vinnutíma
vorum, heldur skulu það vera vor **einkunnarorð:**

Það eru við verkamenn, sem ráðum.

Peir sem vilja hag og heiður íslenskra verkamanna, verða að
neita þessu boði, allir sem einn. Peir sem ganga að **kúgunar-
kjörnum**, setja blett á nöfn sín og verkmannastétt þessarina
í heild sinni, sem seint verður afmáður.

Margir verkamenn.

ÍSLENSK
KLASSIK

TRYGGVI EMILSSON
Fátækt fólk

„Það er einkennilegt, að þó þetta sé vissulega raunasaga,
þá er hún „skemmtilestur“... Og þó á henni séu dökkar skuggahlíðar
er hún fógur. Ég leyfi mér að kalla það sorgarfeður.“

KRISTJÁN FRÁ DJÚPALÆK / DAGUR

Tilurð verkalýðsfélaga – Emergence of Unions

- Verkafólk skynjaði fljótt að samstöðu þurfti til að bæta hag
- Workers soon perceived the need for unions to improve situation
- Prentarar, iðnaðarmenn og sjómenn oft fyrstir – Skilled workers first
- Dagsbrún stofnuð 1906 – Dagsbrún (Efling) established 1906
- Verkamannasamband 1907 – Federation of workers est. 1907
- Verkakonur í Hafnarfirði í verkfall 1907 – Female workers strike 1907
- Verkfall í Reykjavíkurböfn 1913 – Strike at Reykjavík harbour 1913
- Hásetafélag Reykjavíkur 1915 – Seamen's union of Reykjavík 1915
- ASÍ og Alþýðuflokkurinn 1916 – ASÍ and Social Democrats est. 1916

Öflug baráttu eftir 1920

- Verkföll verkafólks og sjómanna í ýmsum bæjum
- Strikes of workers and seamen in various towns
- Launataxtar auglýstir
- Wage rates advertised by unions
- Öflug baráttu gegn launalækkun í kreppunni 1930-39
- Strong resistance against lowered wages during the Depression
- Stjórn hinna vinnandi stétta 1934-38
- Workers' government 1934-38

Lífskjarabyltingin 1942-47 – Major changes 1942-47

- Stríðið > Full atvinna> Mikill hagvöxtur
- War (WW2)> Full employment> Rapid growth
- Samingsstaða nýtt, laun hækkuð – Bargaining position, wages increase
- Ísland fór framúr Evrópuþjóðum – Iceland ahead of European nations
- Sjálfstæði – Independence 1944
- Nýsköpunarstjórnin 1944-47 – Modernization government 1944-47
- Almennatryggingar 1946 – Social Security est. 1946
- Opinbert heilbrigðiskerfi og skólar – Public health care and schools

Takk fyrir!
Thank You!

Stóra myndin – The Big Picture

- **Hvernig er íslenska þjóðfélagið? – How is the Icelandic Society?**
- Nútímavæðing – **Modernization**
- Samfélög fara ólíkar leiðir – **Societies go different ways**
- Kapítalismi og velferðarríki – **Capitalism and Welfare state**
- Hvað ræður útkomunni? – **What determines the outcome?**
- Vald og hagsmunir – **Power and interests**
- Stéttaskipting – **Class structure**
- Stjórnsmál: Flokkar og áhrif – **Politics: Parties and influences**
- **Baráttan um þjargirnar – The Struggle for power and quality of life**